

Dr hab. prof. UW, Marzenna Nowicka, <https://orcid.org/0000-0002-0032-9944>
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Młodzi z pokolenia Z i Alpha jako zadanie dla pedagogów, czyli o konieczności „łapania fali”

Young people from the Z and Alpha generations as a task for educators, i.e. about the need to "catch a wave"

<https://doi.org/10.34766/fetr.v44i4.436>

Abstrakt: Celem artykułu jest ukazanie zmian w zachowaniach młodych ludzi w kontekście przemian pokoleniowych, z akcentem na ujęcie australijskiego badacza społecznego i futurystę Mark'a McCrindle. Szczególną uwagę poświęcono generacjom Z i Alpha, których przedstawiciele wykorzystują media cyfrowe w wielu obszarach życia. Kierunek teoretycznych analiz wyznaczyły dwa pytania: jak cyfrowe technologie determinują życie najmłodszych pokoleń oraz co z tego wynika dla działań pedagogów? Artykuł oparto na studiach literaturowych (analiza dokumentów zastanych). Konkluzje nie wytyczają jednoznacznych odpowiedzi, jednakże wskazują na wagę poznania młodego pokolenia, akceptacji jego przemiany, wskazywania alternatywnych form funkcjonowania w świecie realnym, zaspokajania potrzeby wspólnotowości i przynależności.

Słowa kluczowe: pokolenie Z, pokolenie Alpha, międzygeneracyjne relacje pedagogiczne

Abstract: The aim of the article is to show the changes in the behaviour of young people in the context of generational changes, with emphasis on the approach of the Australian social researcher and futurist Mark McCrindle. Particular attention was paid to the Z and Alpha generations, whose representatives use digital media in many areas of life. The direction of theoretical analyses was determined by two questions: how do digital technologies determine the lives of the youngest generations and what does it mean for the activities of educators? The article is based on literature studies (analysis of existing documents). The conclusions do not provide unambiguous answers; however, they indicate the importance of getting to know the young generation, accepting its transformation, pointing to alternative forms of functioning in the real world, satisfying the need for community and belonging.

Keywords: generation Z, generation Alpha, pedagogical relations

Wprowadzenie

Szybki i dynamiczny postęp technologiczny ostatnich dekad sprawił, iż żyjemy w świecie hybrydowym, w którym dochodzi do całkowitej integracji dwóch uznawanych dotychczas za całkowicie odrębne światów – realnego i wirtualnego. Hybrydowość, zdaniem Janusza Morbitzera (2015), oznacza przenikanie, łączenie się tych światów i sprawia, że „granice między światem realnym i wirtualnym są jedynie umowne, dla każdego inne i tracą swój sens” (tamże, s. 428). W tej nowej przestrzeni konwergencji fizyczności z cyfrowością wzrastają młode pokolenia i nie ulega wątpliwości, iż świat hybrydowy stwarza im zupełnie odmienne warunki rozwoju. Już pobieżny przegląd stron internetowych na temat zmian młodego pokolenia uwidacznia, że interesują się tym tematem szczególnie współcześni

pracodawcy i sektor marketingu, tymczasem nie ustępować im winno z oczywistych względów także środowisko pedagogów.

Celem przedstawionych w artykule analiz jest ukazanie zmian w zachowaniach młodych ludzi w kontekście przemian pokoleniowych, a szczególną uwagę poświęcono generacjom Z i Alpha, których przedstawiciele są obecni na różnych etapach instytucjonalnego oddziaływania. Kierunek teoretycznych analiz wyznaczyły dwa pytania: jak cyfrowe technologie determinują życie najmłodszych pokoleń oraz co z tego wynika dla działań pedagogów? Artykuł oparto na studiach literaturowych (analiza dokumentów zastanych), służących eksploracji i opisowi zjawisk społecznych (Łuczewski, Bednarz-Łuczewska 2012).

1. Kryteria periodyzacji pokoleń

„Pokolenie” to kategoria obecna w wielu dyscyplinach, m.in. biologii, historii, filozofii, socjologii. W tych obszarach naukowej refleksji jest różnie konceptualizowana (Hildebrandt-Wypych, 2009). W kontekście socjologicznym o wspólnotie pokoleniowej decyduje podobieństwo biografii, paralelizm przeżyć, mimo iż doznawanych w różnych miejscach, czasie i z różną intensywnością, ale trwale kształtujących mentalność, postawy i hierarchie wartości uczestników (Sztompka, 2012, s. 155). Zdaniem Barbary Fatygi (1999) takie rozumienie tej kategorii dotyczy szerszej zbiorowości społecznej, którą nazywa wspólnotą pokoleniową. Odmienny sens ma wyodrębnienie pokolenia w sensie wąskim, tworzonego przez konkretną grupę ludzi o podobnym statusie i sytuacji życiowej, pozostających w osobistym kontakcie i związanych wspólnotą doświadczeń, których uogólnioną interpretację narzucają pozostałym członkom społeczeństwa (tamże, s. 127). W niniejszym artykule odnosić się będę do szerokiej wspólnoty pokoleniowej rozumianej jako zbiorowość anonimowych członków, którzy „nie identyfikują się z całością złożonego pokoleniowego przeżycia, lecz tylko z niektórymi jego elementami (wybranymi wątkami światopoglądu, niektórymi zachowaniami, określonym językiem, modą, muzyką, etc.), bądź ze stereotypami wytworzonymi na użytek szerszej publiczności i przez nią samą” (tamże).

Przyjmowanie cezur czasowych, pozwalających wyróżnić poszczególne pokolenia jest zazwyczaj płynne, szczególnie, że sam fakt przyjscia na świat w danym przedziale czasowym nie determinuje identycznej percepcji rzeczywistości (Wątroba, 2019, s.141). Jednakże ustalenie pewnych ram czasowych jest przydatne, bo porządkuje ogląd przemian funkcjonowania społecznego.

Do wyznaczania określonego przedziału continuum czasowego dla pokoleń uwagę przywiązuje australijski badacz społeczny, demograf i futurysta Mark McCrindle. Zwraca on uwagę, iż współcześnie należy odstąpić od biologicznego rozumienia pokolenia, jako rozpiętości czasu od narodzenia rodziców do narodzenia ich potomstwa, wynoszącej

tradycyjnie około 20-25 lat. Przy tak dynamicznym rozwoju nowych technologii i przemianach społecznych, kulturowych i ekonomicznych okres zmiany pokoleniowej uległ widocznemu skróceniu i wynosi obecnie około 15 lat.

McCrindle proponuje, by termin „pokolenie” odnosił się do kohorty ludzi urodzonych w podobnym okresie czasu, będącym w podobnym wieku i na podobnym etapie życia, ukształtowanych przez znaczące wydarzenia i trendy społeczne, które współcześnie na skutek rozwoju technologii mają charakter globalny (McCrindle, Wolfinger, 2014, s.16-18). Media społecznościowe i technologie internetowe ujednolicają świat przeżyć i doświadczeń młodych ludzi.

Przyjmując 15.-letni przedział czasowy, McCrindle wraz ze swoim zespołem badawczym proponują następujące interwały czasowe dla chronologicznego następstwa pokoleń: Budowniczy (<1946), pokolenie Baby Boomers (1946-1964), generacja X (1965-1979), generacja Y (1980-1994), generacja Z (1995-2009) i generacja Alpha (2010-2024) (tamże). Biorąc od uwagę wydarzenia z anglo-amerykańskiego kręgu kulturowego, badacze ci określili co konstytuowało poszczególne pokolenia, odnosząc się do różnych kategorii. Wybrane kategorie przedstawiam w poniższej tabeli.

Tabela nr 1a. Współczesne pokolenia – czynniki konstytuujące

Nazwa pokolenia	Wydarzenie społeczne	Technologia	Typowa zabawka	Typowe urządzenie do odtwarzania muzyki	Czynnik wpływu	Styl uczenia się
Budowniczy	II wojna światowa (1939-1945)	radio, samochód, samolot	rolki	gramofon, LP (1948)	autorytety, urzędnicy	formalny
Baby Boomers	lądowanie na Księżycu (1969)	radio tranzystorowe, TV	frisbee	kasety magnetofonowe (1962)	eksperti	ustrukturyzowany
Generacja X	krach na giełdzie (1987),	kasety VCR, PC	kostka Rubika	walkman (1979)	praktycy	partycypacyjny
Generacja Y	11 września (2001)	Internet, e-mail, SMS, DVD, Playstation, Xbox	rowery BMX	iPod (2001)	rówieśnicy	interaktywny

Tabela nr 1b. Współczesne pokolenia – czynniki konstytuujące (cd.)

Nazwa pokolenia	Wydarzenie społeczne	Technologia	Typowa zabawka	Typowe urządzenie do odtwarzania muzyki	Czynnik wpływu	Styl uczenia się
Generacja Z	globalny kryzys finansowy (GFC, 2008)	Google, Wiki, YouTube, Facebook, Twitter, iPhone	składana hulajnoga	spotify (2008)	fora internetowe	multimodalny
Generacja Alpha	zwycięstwo w wyborach prezydenckich D.Trumpa i Brexit (2016),	IPad, Instagram, FaceTime, Siri, Apple watch, Tesla Powerwall, Tik Tok	fidget spinner	smart speakers (2018)	chatboty	wirtualny

Opracowanie własne na podstawie: McCrindle M., *Changing generations*, <https://mccrindle.com.au/insights/blogarchive/gen-z-and-gen-alpha-infographic-update> (dostęp: 02.09.2020)

Przemiany kulturowe w krajach Bloku Wschodniego odbywały się na skutek innych znaczących wydarzeń politycznych i społecznych, zatem przedstawione w tabeli markery kulturowe wcześniejszych pokoleń nie odpowiadają naszym rodzimym warunkom. Rozbieżność chronologiczna wynika też z braku lub późniejszego upowszechniania się w naszym kraju nowych technologii. Uwidacznia się to chociażby jaskrawo na przykładzie przesunięcia w czasie popularności kaset magnetofonowych czy walkmanów w Polsce. Jednakże w ciągu ostatnich dziesięcioleci procesy globalizacji uwspólniły i zunifikowały doświadczenia młodzieży (Melosik, 2002), a w odniesieniu do dzieci Jolanta Zwiernik (2005), już piętnaście lat temu zaproponowała wprowadzenie do polskiej pedagogiki kategorii „globalnego dziecka” (tamże). Z uwidoczniionych w tabeli kategorii dla pedagogów istotna jest przemiana w zakresie stylu uczenia się następujących po sobie pokoleń: od formalnego przez instrukcje i łagodniejszą strukturyzację, poprzez partycypację i wybór interaktywności, aż do preferowania multimodalnego i w końcu wirtualnego uczenia się.

W przedstawionej wyżej typologii uwagę zwraca nazwa ostatniego z wyróżnionych pokoleń. Mark McCrindle i Ashley Fell (2019) piszą, iż w nazewnictwie pokoleń nie stosują terminów opisowych, bo nie zawsze wiernie oddają one istotę zmian pokolenia (np. Milenialsi), a ponieważ wykorzystano już ostatnią literę alfabetu łacińskiego Z, to nowe możliwości stwarza sięgnięcie do alfabetu greckiego. Zatem kolejne pokolenia proponują nazwać Alpha, Beta, Gamma itd. (tamże, s. 5).

Obecnie, w 2020 roku, w polu instytucjonalnego oddziaływania są obecni młodzi ludzie z pokolenia Z (w przedziale wiekowym od 11-25 lat), a także, co mniej zauważalne w społecznym odbiorze, a bardzo istotne, już z generacji Alpha (10 lat i poniżej). Pozostają

zatem przez długi czas w relacjach z nauczycielami, wychowawcami czy opiekunami z innego, starszego pokolenia, w tym również z pokolenia Baby Boomers, którym do wieku emerytalnego może brakować 4 lata (kobiety) lub 9 lat (mężczyźni). Spotkanie w relacjach pedagogicznych bardzo odległych od siebie mentalnie pokoleń stwarza możliwość występowania dużych barier komunikacyjnych. Warunkiem satysfakcjonujących kontaktów i porozumienia jest poznanie świata młodszych generacji i ich typowych zachowań. Nie chodzi tu oczywiście o wyolbrzymianie różnic między generacjami, ale o to, by uchwycić różnice istotne, których nie można zlekceważyć.

2. Pokolenie Z

Zdaniem Mark'a McCrindle i Ashley Fell (2019), pokolenie Z określa 5 cech, zatem jest to pokolenie: cyfrowe (digital), globalne (global), społeczne (social), mobilne (mobile) i wizualne (visual) (tamże, s. 10).

Cyfrowe (digital) - generacja Z już od najmłodszych lat wykorzystuje nowe technologie, które przeniknęły wszystkie dziedziny ich funkcjonowania i zatarły granice wyraźnie rozdzielające pracę i życie poza nią, uczenie się i rozrywkę, to co prywatne i to co publiczne. To pokolenie w znacznym stopniu zostało uspołecznione przez urządzenia ekranowe. Ponadto cyfrowość spowodowała, że generacja Z żyje w „środowisku otwartej książki”, wszelkie informacje zdobywa natychmiast, klikając na ekran swojego urządzenia (tamże).

Globalne (global) - nowoczesne technologie spowodowały, że pokolenie Z jest pierwszą generacją, która jest w pełni globalna. Bezprzewodowy świat nie ma granic, a młodzi ludzie stale w nim zalogowani i połączeni, pozostają pod wpływem tych samych filmów, muzyki, mody, słownictwa itp. Współcześnie wszelkie trendy dotyczące stylu życia są globalne jak nigdy dotąd (tamże, s. 11).

Społeczne - McCrindle twierdzi, że dzisiejsza młodzież, dzięki mediom społecznościowym jest bardziej niż poprzednie pokolenia kształtowana przez rówieśników. Generacja Z pozostaje pod wpływem sieci, w której jest aktywna przez 24 godziny na dobę 7 dni w tygodniu. W sferze relacji społecznych ma to zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki. Co istotne, kontakty w sieci z innymi osobami w sieci przebiegają niejako ponad granicami społecznymi, geograficznymi i demograficznymi. Ten rozszerzony świat społeczny staje się głównym źródłem informacji, opinii i rekomendacji (tamże).

Mobilne - młodzi ludzie z pokolenia Z nie korzystają z urządzeń stacjonarnych, ale mobilnych. Jednakże cecha mobilności dotyczy przede wszystkim sfery zmian miejsca zamieszkania, pracy i kariery. McCrindle prognozuje, że dzisiejszy absolwent uczelni będzie pracował w 18 miejscach, rozwinie 6 ścieżek kariery i doświadczy 15 przeprowadzek do nowych miejsc zamieszkania. Młodzi ludzie żyją w globalnej perspektywie wyboru miejsca

nauki, pracy, podróżowania. Choć rozpoczynają karierę lepiej wykształceni niż poprzednie pokolenia, są w pracy nastawieni na ciągłe szkolenia i zmiany kwalifikacji zawodowych (tamże, s.11-23).

Wizualne – zdaniem M. McCrindle, z danych statystycznych jednoznacznie wynika, iż młode pokolenie woli obejrzeć film dotyczący określonego problemu na YouTube (5 miliardów odtworzeń dziennie) niż czytać omawiający ten problem artykuł w przeglądarce Google (3,5 miliona wyszukiwań dziennie). W erze nadmiaru informacji i konsumeryzmu zainteresowanego zniesieniem językowych barier obraz i kolor wypiera słowa i frazy.

Przedstawione wyżej trendy warto uzupełnić kontekstem psychologicznym. Dla Jean M. Twenge, prowadzącej podłużne badania młodych pokoleń społeczeństwa amerykańskiego, osoby urodzone w latach 1995-2012, to pokolenie iGen. Nazwa jest połączeniem litery „i” jako skrótu od wyrazu „internet”, który został skomercjalizowany w 1995 roku oraz wyrazu „generacja”, a samo połączenie nawiązuje do najpopularniejszego urządzenia posiadanego przez amerykańską młodzież, tj. iPhona (Twenge, 2019, s. 10). J. M. Twenge zidentyfikowała szereg cech charakteryzujących iGen, co zdecydowanie odróżnia ich od poprzedniego pokolenia Y (Milenialsów). Jej zdaniem, współczesna młodzież jest niedojrzała, dorasta wolniej, nie chcąc zbyt szybko podejmować odpowiedzialności za swoje życie (tamże, s. 25-57). Przedstawiciele młodego pokolenia rzadziej wychodzą z domu i rzadziej spotykają się ze sobą na wspólnych imprezach. Dłużej mieszkają z rodzicami, dłużej się uczą, odkładają uzyskanie prawo jazdy i podejmowanie pracy dla zdobycia własnych pieniędzy, później próbują alkoholu i podejmują pierwsze kontakty seksualne (tamże). Zdaniem Twenge, przedstawiciele iGen, wbrew artykułowemu przez poprzednie pokolenia deklaracjom, chcieliby dłużej pozostać dziećmi, utożsamiając ten czas z mniejszą liczbą stresów, a większą możliwością zabawy (tamże, s. 56). Najczęstszym zajęciem pokolenia iGen jest korzystanie z nowych mediów i przebywanie w internecie. Zdaniem tej badaczki, brak kontaktów twarzą w twarz osłabia odporność psychiczną, skutkuje poczuciem nieszczęścia i osamotnienia, co przekłada się bezpośrednio na wzrost ryzyka depresji i samobójstw (tamże, s. 89-102). Jak twierdzi J. M. Twenge, komunikacja elektroniczna wywołała nowy kryzys zdrowia psychicznego, a poziom zadowolenia z życia u nastolatków gwałtownie się obniżył (tamże, s.110).

Warto w tym miejscu podkreślić, że nie wszyscy badacze podzielają ten pogląd. Dynamiczny rozwój technologii cyfrowych spowodował inny sposób ich wykorzystania przez młode pokolenia i pojawia się coraz więcej badań przedstawiających pozytywne skutki korzystania z internetu. Obserwuje się, że media społecznościowe mogą wspierać samoocenę młodych ludzi i poprawiać jakość społecznych więzi (Valkenburg, Peter, 2009). Andrew Przybylski i Netta Weinstein (2017) na podstawie badań obejmujących brytyjskich nastolatków wskazują, iż relacje między czasem spędzonym przed ekranem cyfrowym

a dobrostanem psychicznym są nieliniowe, a umiarkowane zaangażowanie w korzystanie z technologii cyfrowych nie jest szkodliwe i może przynosić pozytywne skutki w rozwoju młodego człowieka (tamże).

Wracając do innych ustaleń badawczych Jean M. Twenge twierdzi, że pokolenie iGen cechuje też utrata religijności (duchowości). Jako pokolenie otoczone nadmierną troskliwością dorosłych, pilnowane na każdym kroku i wychowane na sterylnych placach zabaw z plastiku, przywiązuje dużą wagę do kwestii bezpieczeństwa. Dotyczy to również sfery intelektualnej, społecznej i emocjonalnej, co łączy się z zapobieganiem złym doświadczeniom i unikaniem niekomfortowych sytuacji. Jeśli chodzi o stosunek do szkoły, to pokolenie iGen traci nią zainteresowanie, a studenci traktują uczelnię pragmatycznie, jako miejsce, które ma ich przygotować do kariery w bezpiecznym środowisku (tamże, s.194). IGenów charakteryzuje realistycznym podejście do pracy zawodowej, niepewność swoich dochodów, dlatego poszukują pracy w stabilnych branżach (tamże, s. 211-212). Więcej młodych ludzi obecnie żyje w pojedynkę i zwleka bardzo długo z posiadaniem dzieci. J. M. Twenge prognozuje, że więcej przedstawicieli iGen zrezygnuje z posiadania dzieci niż to miało miejsce w poprzednich pokoleniach (tamże, s. 251-252).

Przedstawiona przez J.M. Twenge charakterystyka zachowań, postaw i cech pokolenia iGen jest opracowana na podstawie badań społeczeństwa amerykańskiego. Przenosząc te ustalenia na grunt polski warto brać pod uwagę, iż zarzuca się Twenge zbyt jednostronną interpretację wyników i pesymizm (za: Samuel, 2017) oraz fakt, iż dotyczą one młodzieży funkcjonującej w nieco odmiennej przestrzeni kulturowej. Jednakże można się spodziewać, iż zarysowane przez Twenge tendencje stopniowo do nas przenikną ze względu na dominującą pozycję amerykańskiej popkultury i wysoki stopień mediatyzacji polskiego pokolenia nastolatków. Warto tu przywołać szczegółowe dane z *Raportu z badań Nastolatki 3.0* dotyczącego młodzieży w wieku 13-19 lat, które informują, że korzystanie z internetu w tej grupie wiekowej jest zjawiskiem powszechnym, bo tylko 0,7% nie korzysta w ogóle z tego medium (Tanaś i in. 2017, s. 9). Aktywność w cyberprzestrzeni jest bardzo nasiloną, 80 % ludzi młodych będąc w domu, przebywa w sieci cały czas lub wiele razy dziennie, w szkole blisko 40%. Gdyby dodatkowo wziąć pod uwagę deklaracje jednokrotnego korzystania w ciągu dnia, to aż 93,4% młodych w domu korzysta z tego medium i 62,5% w szkole (tamże). Zatem przebywanie w sieci przez polskie nastolatki można uznać za społeczną normę.

3. Pokolenie Alpha

Następujące po pokoleniu Z, pokolenie Alpha, to pokolenie w całości zakorzenione w XXI wieku, datą graniczną jest tu rok 2010, czyli rok pojawienia się na rynku technologii cyfrowych Instagramu, Facetime i iPada. Rodzicami dzieci z tej generacji są Mileniarsi,

a najstarsi jego przedstawiciele mają obecnie 10 lat. Pokolenie to nie różni się znacząco od swoich poprzedników. Jednakże środowisko cyfrowe, w którym się urodziły się najmłodsze dzieci znacznie uwypuklił niektóre cechy ich osobowości, ścieżki myślenia i sposoby działania. Jak piszą Mark McCrindle i Ashley Fell, okres dojrzewania nowego pokolenia zarówno w sferze fizycznej, społecznej, psychicznej zaczyna się wcześniej, ale będzie trwał dłużej. Dzieci z pokolenia Alpha będą dłużej się uczyć i przez to będą dłużej pozostawać w domu na utrzymaniu rodziców. Etap dorosłego życia, kiedyś mierzony przez macierzyństwo, dzieci i karierę zawodową zostanie znacznie oddalony w czasie (McCrindle, Fell, 2020, s. 7). Prognozuje się, że jest to pokolenie, które będzie żyło dłużej, później przejdzie na emeryturę, będzie znacznie lepiej uposażone materialnie.

Co najistotniejsze, codzienność pokolenia Alpha, właściwie już od dnia narodzin, jest zdominowana przez technologie cyfrowe. Jak piszą McCrindle i Fell dzieci z tej generacji zostały poddane niezamierzonemu globalnemu eksperymentowi polegającemu na ekspozycji ich ciał przed ekranami różnorodnych urządzeń technicznych właściwie już od dnia ich narodzin. To już nie „screenagers” – ekranolatki lub inaczej „ekranowe nastolatki”, ale „Generation Glass” – „pokolenie szkła”. Jak podkreślają ci badacze, konsekwencje rozwojowe kontaktów małych dzieci z urządzeniami ekranowymi, podejmowanych przed pojawieniem się mowy, nie są jeszcze widoczne i zbadane (tamże, s. 8).

Choć zapewne nasilenie obecności mediów w życiu dzieci przebiega inaczej w różnych krajach i kręgach kulturowych, jednak warto zdać sobie sprawę, iż coraz powszechniej dotyczy ono również pokolenia Alpha w Polsce. Już bardzo małe dzieci posiadają własne smartfony i tablety i, jak wynika z raportu *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce*, w grupie dzieci rocznych i dwuletnich co 8, a w wieku trzech i czterech lat już co 4 dziecko dysponuje takim urządzeniem (Bąk, 2015, s. 8 -10). Aż 43 % dzieci rocznych i dwuletnich korzysta z urządzeń mobilnych dostępnych w domu, 62% trzy i czterolatków i z wiekiem procent ten rośnie. Co 4 dziecko w wieku od 6 miesięcy do 6,5 lat robi to codziennie (tamże). Jak podaje Dominik Batorski, już co 5 dziecko w wieku trzech lat korzysta z internetu. Z wiekiem odsetek ten rośnie: z sieci korzysta 36% czterolatków i 70 % sześciolatków (Batorski, 2017, s. 80).

Nie jest do końca jasne jak nowe technologie zmieniają mózg i nie można uznać, iż jest to wyłącznie wpływ negatywny (por. Spitzer 2013, 2016). Z pewnością będzie się dalej pogłębiała obserwowana przez neurobiologów specjalizacja mózgu człowieka. Na skutek rozwoju w środowisku cyfrowym mózgi dzieci z generacji Alpha będą bardziej zdominowane przez rozwiązywanie wąskiej grupy problemów i wyspecjalizowane do wykonywania określonych zadań (Turk, 2017, s.8). Dalsza automatyzacja wymusi na młodym pokoleniu konieczność rozwijania wysoko wyspecjalizowanych umiejętności technicznych, które umożliwią im znalezienie satysfakcjonującej pracy (tamże, s. 8).

Aktywne funkcjonowanie młodego pokolenia w świecie mediów cyfrowych przyczynia się do podwyższenia wyników w testach inteligencji. W ciągu ostatnich dziesięcioleci obserwowany jest, również w Polsce (Jaworowska 2010), tzw. efekt Jamesa Flynna, czyli systematyczny wzrost ilorazu inteligencji¹. Według jednej z hipotez, wiąże się to właśnie z rozwojem nowych technologii, bowiem ich wykorzystywanie wzmacnia funkcje poznawcze i poziom wykonywania określonych zadań (Turk, 2017, s.10). Przykładowo, granie w gry komputerowe podnosi zdolności wizualne, koordynację oko-ręka, redukuje czas potrzebny na przełączanie się pomiędzy różnymi zadaniami (Bielecki 2015:28-29), co stanowi to swoisty trening w rozwiązywaniu typowych zadań, które pojawiają się w testach inteligencji.

Na podstawie kierunku rozwoju nowych technologii prognozuje się, że generacja Alpha będzie korzystała z rozbudowanych ścieżek komunikacji między człowiekiem i maszyną. Obecnie ekran i klawiatura stanowi główny kanał kontaktu, w nowszych urządzeniach będzie nim głos, gesty, mimika uznawane za bardziej naturalne interfejsy (Turk, 2017, s. 21). Rozwinie się wykorzystywanie rzeczywistości rozszerzonej (AR) i rzeczywistości wirtualnej (VR). Doświadczenia generacji Alpha obejmą relacje ze sztuczną inteligencją (AI), bowiem rozszerzy się Internet Rzeczy, a w szczególności Internet Zabawek. Jak podają Anna Rywczyńska i Przemysław Jaroszewski produkcja i sprzedaż interaktywnych zabawek, bazujące na infrastrukturze internetu i technologiach mobilnych to współcześnie bardzo prężnie rozwijająca się dziedzina gospodarki na świecie (2018, s. 2). Również w Polsce zabawki ze sztuczną inteligencją jak lalka Hello Barbie, dinozaur CogniToys Dino, robot Anki Cozmo podbijają rynek dla najmłodszych. Ze względów społecznych prowadzi się już badania interakcji dzieci z takimi urządzeniami i wpływem tego typu urządzeń na rozwój najmłodszych. Wskazują one na silną tendencję personalizacji robotów, uznawania ich za odrębne byty społeczne, mające własną inteligencję, z którymi można się zaprzyjaźnić i obdarzyć dużym zaufaniem (tamże, s. 9).

Prognozy dotyczące generacji Alpha dotyczą też ich funkcjonowania w sieci. Wiele dzieci nie ma jeszcze swoich własnych profili w mediach społecznościowych, ale są już w nich obecni poprzez profile swoich rodziców. Trend posiadania wielu tożsamości online będzie się dalej rozwijał z silną tendencją do ich zróżnicowania w zakresie poziomu intymności i oczekiwań co do odbioru. Drugą naturą pokolenia Alpha będzie chęć ujawniania szczegółów życia osobistego, przy jednoczesnej dużej wrażliwości na prywatność (Turk, 2017, s. 31).

¹ Obecnie wskazuje się na badania norweskie, które mówią o odwróceniu tego efektu (za: <https://www.focus.pl/artykul/spada-iq-ludzkości-to-bardzo-niepokojujące-180613122741>, dostęp: 07.08.2020).

4. Co z tego wynika dla pedagogów?

Następujące po sobie pokolenia mogą być definiowane przy uwzględnianiu różnych kryteriów, nową tendencją jest uwzględnianie ekspansji technologii informacyjno-komunikacyjnych. Howard Gardner oraz Katie Davis piszą wprost, że pojawienie się technologii cyfrowych zapoczątkowało unikalną generację: „stworzoną przez technologię, zasadniczo różniącą się świadomością od swoich poprzedników i być może zapoczątkowując serię coraz krótszych, zdefiniowanych technologicznie pokoleń” (2013, s. 38).

Zanurzenie pokolenia Z i Alpha w świecie nowych technologii diametralnie zmieniło warunki socjalizacji. Jak podkreśla Sherry Turkle „[t]worzymy nowe urządzenia i procesy technologiczne, a one z kolei kształtują nas” (Turkle, 2013, s.42). Warto mieć świadomość kierunku zmiany pokoleniowej oraz faktu, iż w niektórych obszarach przyjmuje on zwrot ryzykowny. Konkluzje ze studiów literatury nie wytyczają jednoznacznych odpowiedzi, jak działać by z powodzeniem nawiązywać kontakty międzypokoleniowe w relacjach pedagogicznych, jednakże wskazują na wagę pewnych okoliczności. Z pewnością najistotniejsze jest dostrzeżenie przez pedagogów, że różnice pokoleniowe są faktem, a ich rozpiętość może być znaczna. Ważne jest też dostrzeżenie, że starsze pokolenia pozostają również pod przemożnym wpływem mediów i młodzi ludzie czerpią z tego wzór. Stąd rodzi się potrzeba ukazywania wstępującym generacjom alternatywnych form funkcjonowania w świecie realnym, które stałyby się konkurencyjne dla uczestnictwa w świecie cyfrowym. Istotne jest też uświadomienie, iż ekspansja technologiczna upraszcza i słyca relacje międzyludzkie. Przedstawiciele pokolenia Z, mimo stałej łączności z innymi w sieci czują się pozbawieni prawdziwej uwagi osób z ich otoczenia, co S. Turkle nazywa „nową samotnością w bliskości” (tamże, s.189). Natomiast w odniesieniu do najmłodszej generacji badaczka ta ostrzega, że kontakt dzieci z interaktywnymi zabawkami tworzy nowy typ relacji „bliskości w samotności”, bez obecności realnego towarzysza i skutkuje niewykształceniem poczucia wzajemności i empatii (tamże, s. 86). Zatem zaspokajanie potrzeby przynależności i wspólnotowości, mimo dynamicznych zmian cywilizacyjnych, pozostaje nadal istotnym pedagogicznym wyzwaniem.

Refleksja na zakończenie

Główną kategorią charakteryzującą współczesną przestrzeń społeczno-kulturową jest kategoria zmiany. Zmiany mają charakter nieuchronny, obejmują wszystkie dziedziny społecznego funkcjonowania i dynamiczny. Jak ujmuje to Zygmunt Bauman, żyjemy w świecie płynnej nowoczesności, „w którym warunki działania ulegają zmianie, zanim sposoby działania zdążą zakrzepnąć w zwyczajowych i rutynowych formułach” (Bauman,

2007, s. 5). Dotyczy to również instytucji odpowiedzialnych za edukację i wychowanie młodego pokolenia. Tymczasem instytucje te, choć skoncentrowane na interakcjach z młodym pokoleniem, nie lubią zmian, a wszelkie modyfikacje w obrębie ich funkcjonowania uznaje się za powierzchowne i pozorne (Szymański, 2016). Bauman diagnozuje takie sytuacje jako tendencję do „uciekania na wyspy >tego-samego<”, która to tendencja „staje się główną przeszkodą w rozwijaniu umiejętności współzycia z różnicą – przyczynia się bowiem do zaniku umiejętności prowadzenia dialogu i negocjacji. Głównym czynnikiem sprzyjającym udanemu życiu społecznemu staje się natomiast otwarcie na inność – przyczynia się bowiem do uwiadu najważniejszych korzeni lęku” (Bauman, 2007, s.123). Lęk przed generacjami, które reprezentują dynamiczną terażniejszość blokuje międzypokoleniowe porozumienie i ogranicza możliwość skutecznego oddziaływania. Zatem otwarcie na inność młodego pokolenia, elastyczność działania i adaptacja do zmiany staje się kluczowym aspektem relacji pedagogicznych, których istotą jest odpowiedzialność za drugiego człowieka.

Pisząc o adaptacji do nowych warunków kulturowych Mark McCrindle używa metafory o łapaniu fali przez sufringowców. W poradnikach dla miłośników tego sportu pisze się wiele o wybieraniu fali, łapaniu fali czy włączaniu się w falę, jednak nie ma żadnych informacji o tworzeniu czy zmienianiu fali (2019, s. 26). Zdaniem McCrindle’a pewnych trendów nie da się zmienić, jak chociażby stylów uczenia się, wzorców pracy, czy nastawienia do zatrudnienia (tamże). Jedyną alternatywą jest przygotowanie się do lepszego poznania młodych, co umożliwi ich lepsze zrozumienie i stanie się podstawą satysfakcjonującego współzycia. Poznanie nie implikuje bezkrytycznego podporządkowania się zmianom kulturowym, których nośnikiem jest młode pokolenie, lecz jest podstawą do rozważnego „łapania” tego nurtu zmian, którym podlegają młodzi.

Bibliografia:

- Bąk, A. (2015). *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce. Wyniki badań ilościowych*, Warszawa: Fundacja „Dzieci Niczyje”.
- Batorski, D. (2017). Dzieci z sieci – dostęp i korzystanie z internetu przez dzieci w wieku przedszkolnym, (w:) J. Pyżalski (red.), *Małe dzieci w świecie technologii informacyjno-komunikacyjnych. Pomiędzy utopijnymi szansami a przesadzonymi zagrożeniami*, 79-94, Łódź: Wydawnictwo „Eter”.
- Bauman, Z. (2007). *Płynne życie*, Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Bielecki, M. (2015). Przyjemne z pożytecznym? Badania nad wpływem gier komputerowych na procesy poznawcze, *Wszechświat*, 1-3, t. 116, 26-30.
- Fatyga, B. (1999). *Dzicy z naszej ulicy. Antropologia kultury młodzieżowej*, Warszawa: Ośrodek Badań Młodzieży, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski.

- Gardner, H., Davis, K. (2013), *The App Generation. How today's youth navigate their identity, intimacy and imagination in a digital world*, New Heaven and London: Yale University Press.
- Hildebrandt-Wypych, D. (2009). Pokolenia młodzieży – próba konceptualizacji, *Przegląd Pedagogiczny*, 2 (10), 105–124.
- Jaworowska, A. (2010). Starzenie się norm w testach inteligencji. Efekt Flynna na przykładzie wyników WISC-R, (w:) K. Wiejak, G. Krasowicz-Kupis (red.), *Kliniczne zastosowania skal inteligencji D. Wechslera*, 17-31. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Łuczewski, M., Bednarz-Łuczewska, P. (2012). Analiza dokumentów zastanych, (w:) D. Jemielniak (red.), *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, tom 2, 163-188, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN,
- McCrandle, M., Ashley, F. (2019). *Understanding Generation Z: Recruiting, Training and Leading the Next Generation*. Norwest NSW:McCrandle Research Pty Ltd.
- McCrandle, M., Ashley, F. (2020). *Undestending Generation Alpha*. Norwest NSW:McCrandle Research Pty Ltd.
- McCrandle, M. *Changing generations*, za:
<https://mccrandle.com.au/insights/blogarchive/gen-z-and-gen-alpha-infographic-update>, (dostęp: 02.09.2020).
- McCrandle, M., Wolfinger, E. (2014). *The ABC of XYZ: Understanding the Global generations*, Bella Vista NSW: McCrandle Research Pty Ltd.
- Melosik, Z. (2002). Globalny nastolatek. (Re)konstrukcje tożsamości w ponowoczesnym świecie. *Horyzonty Wychowania*, 3, 135-149.
- Morbitzer, J. (2015). O nowej przestrzeni edukacyjnej w hybrydowym świecie, *Labor et Educatio*, 3, 411- 430.
- Przybylski, A., Weinstein, N. (2017). A Large-Scale Test of the Goldilocks Hypothesis: Quantifying the Relations Between Digital-Screen Use and the Mental Well-Being of Adolescents, *Psychological Science*, 28 (2), 204-215.
- Rywczyńska, A., Jaroszewski, P. (2018). *Internet zabawek. Wsparcie dla rozwoju dziecka czy zagrożenie*, Warszawa: NASK Państwowy Instytut Badawczy.
- Samuel, A. (2017). *Yes, smartphones are destroying a generation, but not of kids*, za:
<https://daily.jstor.org/yes-smartphones-are-destroying-a-generation-but-not-of-kids/>, (dostęp: 05.09.2020).
- Spitzer, M. (2013). *Cyfrowa demencja. W jaki sposób pozbawiamy rozumu siebie i swoje dzieci*, Słupsk: Dobra Literatura.
- Spitzer, M. (2016). *Cyberchoroby. Jak cyfrowe życie rujnuje nasze zdrowie*, Słupsk: Dobra Literatura.

- Sztompka, P. (2012). *Socjologia. Analiza społeczna*, Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.
- Szymański, M.J.(2016). Szkoła – między tradycją, dążeniem do nowoczesności i chaosem, (w:) M.J.Szymański, B.Walasek-Jarosz, J. Zbróg (red.), *Zrozumieć szkołę. Konteksty zmiany*, 25-35, Warszawa: Wydawnictwo APS.
- Tanaś, M., Kamieniecki, W., Bochenek, M., Lange, R. (red.) (2017). *Raport z badania Nastolatki 3.0*, Warszawa: NASK Państwowy Instytut Badawczy.
- Turk, V. (2017). *Understanding Generation Alpha*. UK: Hotwire Consulting.
- Turkle, S. (2013). *Samotni razem. Dlaczego oczekujemy więcej od zdobyczy techniki, a mniej od siebie nawzajem*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Twenge, J.M., (2019). *iGen. Dlaczego dzieciaki dorastające w sieci są mniej zbuntowane, bardziej tolerancyjne, mniej szczęśliwe – i zupełnie nieprzygotowane do dorosłości i co to oznacza dla nas wszystkich*, Sopot: Smak Słowa.
- Wątroba, W.T. (2019). Transgresywność systemów wartości pokoleń we współczesnym kapitalizmie, *Folia Oeconomica, Acta Universitatis Lodziensis*, 5 (344), 139-157.
- Valkenburg, P.M., Peter, J. (2009). Social Consequences of the Internet for Adolescents A Decade of Research, *Current Directions in Psychological Science*, 18 (1), 1-5.
- Zwiernik, J. (2005). „Globalny dzieciak”, (w:) J. Bińczycka, B. Smolińska-Theiss (red.), *Wymiary dzieciństwa. Problemy dziecka i dzieciństwa w zmieniającym się społeczeństwie*, 188-193, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.